

עירובין

שאלות ותשובות חדשות

השאלות עד עמ' טו נכללו במהדורה החמישית והשישית (שבט תשס"ו).

השאלה בעמ' טז תוכנס בע"ה למהדורות עתידיות

השאלות שנוספו מתוך המבחנים החדשים החל מחשוון תשס"ז מובאות להלן בעמ' יז ואילך.
התשובות לשאלות אלו נכתבו על ידי הרב יעקב סבתו.
שאלות אלה לא ייכללו במהדורות עתידיות.

עדכון אחרון: אלול תשס"ח

עקב העברת חלק העירובין לבחינות רב עיר,
לא יופיעו עדכונים נוספים לחלק זה

מומלץ מאוד לא ללמוד לבחינה מחלק עירובין המצורף למהדורת שבת, אלא במהדורה החדשה (במהדורה הבאה של שבת שוב לא יהיו שאלות בעירובין).

מי שיש בידו את המהדורה השישית (כריכה קשה) יעשה שימוש רק בשאלות שלהלן מעמוד טו והלאה

סימן שמה סעיף יג

חפץ (שאינו מוקצה) המונח ברשות הרבים, סמוך למחיצת הבית, האם מותר להרימו ולשלשלו לתיבת המכתבים התלויה על מחיצת הבית?

בשבת ז ב: איתמר, חורי רשות היחיד – כרשות היחיד דמו. חורי רשות הרבים, אביי אומר: כרשות הרבים דמו, רבא אומר: לאו כרשות הרבים דמו. שו"ע: חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים, אם הם גבוהים למעלה משלשה, אינם כרשות הרבים (כרבא), אלא נדונים לפי מדותיהם. המ"ב בס"ק יא ביאר: היינו אם הם גבוהים יו"ד טפחים ורחב ד' הוי רה"י ואם אינם גבוהים י"ט אז אם הם רחב ד' הוי כרמלית וא"ל הוי מקום פטור. לפ"ז פשוט שתיבת הדואר המחוברת למחיצת הבית הינה כחלק מהמחיצה והיא כחורי רה"ר, וחשובה כמקום פטור שהרי אין בה ד"ט, ומותר להכניס מרה"ר למקום פטור ראה סימן שמז סע' א (אף תיבה התלויה ואינה מחוברת לכותל חשובה כמקום פטור ראה סע' ו, ואף תיבה המחוברת לכותל הסמוך לכרמלית דינה כרה"י מדין חורי כרמלית ראה בה"ל סע' יז). אם לתיבה חור המפולש מרה"ר לרה"י (להוצאת המכתבים), הרי היא כרשות היחיד (לכ"ע אם גבוהה מי'), ראה סע' ד.

סעיף יד

בסימן שמה סע' יד כתב המחבר: איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלך לרבים כגון ים ובקעה ואצטוונית ואצטבא שלפני העמודים ברשות הרבים, והיא רחבה ארבעה וגבוה משלשה ועד עשרה, וקרן זווית הסמוכה לרשות הרבים, והוסיף הרמ"א: וכגון מבואות שיש להן שלש מחיצות ואין להם לחי או קורה ברביעית. כתוב מהו לחי ומה הוא קורה, מה החילוק ביניהם, והאם הערת הרמ"א מוסכמת על דעת כל הפוסקים?

א) שו"ע סי' שסג סע' ג: מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ בצד רביעי, התירו בלחי (פי' תרגום הקרש האחד לוחא חדא) שעביו ורחבו כל שהוא, שיעמידנו בפתח המבוי ויהיה גבוה י"ט. שם סע' יד: עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית, בקורה שיניחנה על ראש המבוי. וצריך שיניחנה על כותלי המבוי.

ב) הערת הרמ"א עפ"י הטור, אבל כבר כתב הב"י (והובאו דבריו במ"ב): זהו דעת הרמב"ם בפ"ד (ה"ד) דכיון שאין להם אלא ג' מחיצות היינו קרן זווית הסמוכה לרשות הרבים שהוא כרמלית, וכבר כתב הרב המגיד בפ"ז (ה"ט) שיש חולקים ואומרים שכל שיש לה ג' מחיצות הוי רשות היחיד גמור לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו וכבר ביאר ז"ל שם טעם מחלוקתם. הב"י הוסיף בביאור שיטת הרמב"ם: שאם היה להם (לג')

המחיצות) לחי, הוו רשות היחיד גמורה אפילו לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו דלחי משום מחיצה, ואילו היה להם קורה נהי דלא הוי רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו לדעת הרמב"ם מאחר דקורה לא הויא אלא משום היכר מכל מקום הוי רשות היחיד לטלטל בתוכו, דכשאינן למבוי לא לחי ולא קורה אם יש בו דיורים אסור לטלטל בו עד שיערבו דגזור ביה רבנן ושוויה ככרמלית. ובאשר לחולקים על הרמב"ם וסוברים דדי בג' מחיצות כדי לחייב מהתורה, הובא לעיל בסע' א, שלדעת המ"א ס"ק א די בב' מחיצות ולחי במחיצה השלישית.

דין קרן זוית הסמוכה לרה"ר, מקורו בשבת דף ז א במימרא דרב דימי אמר רבי יוחנן, וטעמו משום דלא ניחא תשמישתיה (היינו שאין יכולין ליכנס לה להדיא דרך הילוכן). החולקים על הרמב"ם יפרשו אפוא כרש"י: קרן זוית שנכנס בו בית לתוכו והניח מקרקעו לרשות הרבים.

סימן שמו סעיף א

רשות היחיד של ראובן סמוכה לרשות היחיד של שמעון, בהפרדה מלאה של גדר אשר גובהה מעל עשרה טפחים ועוביה פחות מד' טפחים. א) האם מותר להעביר חפצים בשבת מרשות ראובן לרשות שמעון? ב) מה דינה והגדרתה ההלכתית של הגדר? ג) אדם העומד על המחיצה-הגדר, האם יכול לקבל חפצים מרשות ראובן ולהעבירם לרשות שמעון?

ז"ל השו"ע בסי' שעב סע' ו (עפ"י משנה דף עו א וביאור הראשונים): היה בין שתי חצרות כותל גבוה י"ט, אין יכולים לערב יחד. היו בראשו פירות, בני שתי החצרות יכולים להורידם לחצרות (מ"ב מה: דקי"ל בראש הסימן דגגין וחצרות רשות אחת הן וראש זה הכותל לא עדיף מגג, ודוקא לחצרות אך לא לבתים), וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצרות ולהורידם ממנו לחצר אחרת (מ"ב מז: אפי' לא ערבו כלל), בין שהכותל רחב ד' או אינו רחב ד'. אבל פירות ששבתו בבית, אם הכותל רחב ד', אסור להעלות לו ולא להוריד ממנו; ואם אינו רחב ד', מותר (מ"ב מח: דבפחות מד' מקום פטור הוא ומותר להעלות מן הבתים עליו ולהוריד ממנו לבתים). רמ"א: ובלבד שלא יחליפו כדלעיל סי' שמ"ו ס"א. מ"ב מט: שלא יחליפו – היינו להעלות מן הבתים על הכותל ולחזור ולהורידם לחצר השני משום דלמא אתי לאפוקי להדיא מן הבתים לחצר השני בלא הנחה בינתים, ועיין לעיל בסימן שמ"ו סוף סעיף א, דהמחבר הביא שם שתי דעות בזה (היינו בהחלפת רשויות דרבנן), ומלשון הרמ"א כאן משמע דחשש להחמיר. (הערה: לא נתנה כאן תשובה מתוך כל המקורות לפי ששאלה זו אינה מחומר המבחן. אפשר שהנבחן נתבקש לענות מסברא לאור שאר ידיעותיו בעניין החלפת רשויות ובפרט מתוך הב"י בסי' שמו ד"ה ומ"ש ואפי' אם המקום פטור, שהביא

מדברי ה"ר יונתן בדין החלפה בין שתי חצרות שכותל ביניהם, ע"ש, אך נראה שעדיין קשה לכווין בזה לתשובה מלאה מסברא לבד).

סימן שמו סעיף ג (להכניס בסוף הסימן)

כתב הרמ"א: הגה: ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולנעול ולהחזיר המפתח אליו, ובלבד שלא יהא ביניהם אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה, או שיש לה שתי מחיצות מן הצדדין שהם רחבים ארבע ומשקוף עליה רחבה ארבע, דאז הוי רשות היחיד אע"פ שאינה גבוה עשרה. א. כתוב בהרחבה את הרקע ההלכתי עליהם מוסבים דברי הרמ"א. ב. כתוב מה הקשה המג"א ללשון הרמ"א: שתי מחיצות מן הצדדין, ואלו דעות האחרונים הביא הבאור הלכה ליישב הקושיא?

א. ז"ל השו"ע: קרפף (פי' מקום שמוקף מחיצות בלא קרוי כמו חצר) יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אסרו חכמים לטלטל בו אלא תוך ארבע אמות, ומותר להוציא ממנו לכרמלית אחר כגון בקעה העוברת לפניו. מקור דברי השו"ע וביאורם ראה לעיל בתשובה לשאלה: בקעה שהיא שני סוגי כרמלית, האם מותר לטלטל מאחד לשני. דברי הרמ"א באו בהמשך לדין זה, היינו שמותר ליקח מפתח מכרמלית ולהכניס מפתח לגינה שיש לה דין קרפף.

ב. בה"ל ד"ה שתי מחיצות: המ"א הקשה דהא בסוף סימן שס"א פסק דבעינן דוקא שיהיו שתי המחיצות דבוקות זו בזו, ובזו כנגד זו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ואין לומר דהפתח (היינו פתח הגינה) נחשב למחיצה (וממילא יש כאן שתי מחיצות דבוקות זו בזו), דאם כן במחיצה אחת מן הצד סגי (ושתי המחיצות האחרות יהיו ע"י פי תקרה יורד וסותם), ותירץ דאפשר שדעת הרמ"א בסי' שסא להחמיר לכתחלה. ובא"ר תירץ דהכא כיון שאין מפולש לר"ה דמצד אחד הדלת שבגינה, די אף בשתי מחיצות זו כנגד זו. והגר"א בביאורו כתב דע"פ האמת די במחיצה אחת מן הצד ודלת הפתח ג"כ נחשב למחיצה, נמצא דהוי כשתי מחיצות דבוקות, וכ"כ התו"ש דרמ"א נקט רק אורחא דמלתא, אבל לדינא נעשה רה"י ע"י מחיצה אחת, ולדבריהם יהיה רה"י גמורה של ד' מחיצות דלשתי מחיצות האחרות נאמר פי תקרה יורד וסותם ע"י המשקוף שלמעלה.

סימן שמו סעיף ג (להכניס בסוף הסימן)

שער נעול המפריד בין כרמלית או רה"ר לחצר, האם מותר להכניס מפתח לחור המנעול? פרט את האפשרויות וחילוקי הדינים למקום האדם, למקום המנעול, וסוג החור?

אם מדובר בחצר שהיא רה"י (ואין לה דין קרפף), הרי שיש לדון את חור המנעול כחורים שבכותל, כמובא בשו"ע בסי' שמה סע' יג: חורים שבכותלים כלפי רשות הרבים, אם הם גבוהים למעלה משלשה, אינם כרשות הרבים, אלא נדונים לפי מדותיהם. לפ"ז חור המנעול נחשב כמקום פטור (ראה לעיל בשו"ת בסי' שמה סע' יג ביתר הרחבה), ומותר להעביר מרה"ר למקום פטור (ראה לעיל בשו"ת בתחילת סימן זה). נראה שאף אם חור המנעול מפולש מרה"י לרה"ר, מ"מ יש לדונו כמקום פטור (ולא כרה"י, ראה סי' שמה סע' ד) כיון שאין דרך להשתמש כלל בפילוש (היינו שמצד רה"י כלל אין משתמשים בחלק הפונה לרה"ר, ואף המפתח המוכנס מצד רה"י אינו מגיע לחלקו החיצוני של חור המנעול, ואף אין מעבירין שום דבר דרך חור המנעול, ראה מ"ב סי' שמה ס"ק י מחלוקת ראשונים בחור שהוא למטה מעשרה שי"א דכיון שהוא למטה מעשרה אין בני רה"י משתמשים בו, ובנידון דין נראה שאף האוסרים יודו כיון שאין משתמשים בו כלל). אם ישאיר את המפתח בחור ויפתח את הדלת לכיון פנים החצר, הרי זה מעביר מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור, ואסור (ראה לעיל בריש הסימן), ואם מעביר מכרמלית לרה"י דרך מקום פטור, נחלקו אם מותר (ראה שם). ובאשר לחורי כרמלית ראה סי' שמה סע' יז, שאף הם נידונים לפי גבהם ומדותיהם, וממילא אף כאן החור מקום פטור (ראה שם בה"ל שאין אומרים בזה מצא מין את מינו).

אם לחצר דין קרפף, הרי שמותר להכניס מכרמלית לקרפף כנזכר לעיל בסעיף זה. אם יש אסקופה לפני שער החצר (מה שלא משמע מלשון השאלה), ראה לעיל. ויותר נראה שכל השאלה מכוונת אך ורק לדיני חורים.

סימן שמו סעיף א

במשנה במסכת שבת דף ב א שנינו: פשט העני את ידו לפנים ונטל מתוך ידו של בעל הבית והוציא – העני חייב ובעל הבית פטור. וכתב רש"י: "פטור לגמרי ואפילו לכתחילה מותר דהא לאו מידי עבד. א. כיצד נפסקה הלכה זו בשו"ע ומאיזה טעם. ב. מה הדין במקרה הנ"ל כשהעני העומד בחוץ הוא גוי? השנה ערב פסח יחול בשבת, האם מותר להניח את שירי החמץ הנמצאים ברשות היחד לתוך ידו של גוי העומד ברשות הרבים, וידו מושטת לתוך רשות היחיד? ומה הטעם?

התוספות בשבת דף ג א בד"ה בבא דרישא פטור ומותר, וז"ל: וא"ת והא קא עבר אלפני עור לא תתן מכשול וכו', ואפי' אי מיירי בנכרי דלא שייך לפני עור מיהו איסור דרבנן מיהא איכא וכו', ויש לומר דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי דאפילו מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעל הבית. וכן נפסק בשו"ע: ואם פשט ידו לפנים וחפץ בידו והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים, או שפשט ידו לפנים ונטל חפץ מתוך יד חבירו העומד בפנים והוציאו לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לבדו עקר והניח,

הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור (מ"ב ס"ק ז': לא משום איסור שבת אלא שמכשיל את חברו וגורם לו להוציא חפץ או להכניסו ויש בזה איסור תורה משום לפני עור ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו דלא קעבר אלפני עור מ"מ איסור דרבנן איכא), ואפי' אם העומד בחוץ הוא א"י, אסור מפני שהוא כנותנו על מנת להוציא.

סימן שמת (להכניס בסעיפים ג-ה) לפני השאלה האחרונה.

מנין מתפללים בבית הכנסת שאין להם ספר תורה, האם ישנה אפשרות להביא ספר תורה מבית כנסת סמוך דרך כרמלית, על ידי נכרי? פרט את השלבים: עקירה, הוצאה טלטול מעל ד' אמות והניחה.

הט"ז בס"ק א, הביאו המ"ב בס"ק ג, אסר להוציא ס"ת ע"י נכרי. הביאור הלכה בסע' ג ד"ה וליתנו לחברו, הקשה דהא הוי שבות דשבות לצורך מצוה (ראה סי' שז סע' ה), ותירץ דהט"ז אזיל לשיטתו דס"ל בסימן שז סוף סק"ד דלא התירו ע"י עכו"ם רק להביא דרך חצר שלא עירבו אבל לא דרך כרמלית דאיתא לאחלופי בר"ה ע"ש, אבל לפי מה שכתב א"ר שם בשם כמה פוסקים דמותר אף בכרמלית, ממילא מותר אף בזה. מסתבר שבמקום שיכולים לבוא אל הספר אין להקל להוציאו מטעם שבות דשבות אף למ"ב (ראה סי' שלא מ"ב ס"ק כ, בענין טלטול תינוק לבית הכנסת כשאפשר למולו בבית). במקרה זה לא יועיל שישראל ימסור את הספר לנכרי העומד בכרמלית (ומשם יטלטלו שניים המוסרים זה לזה) דאף זה אסור, ראה לעיל בסי' שמז. אם בכל זאת מבקשים להוציא את הספר יש לדון להוציאו עפ"י אחד הדרכים שהובאו לעיל בשו"ת בסי' שמו בתשובה לשאלה: באיזה אופנים מותר לטלטל מרשות היחיד לכרמלית, עיין שם (כגון הוצאה דרך מקום פטור, ראה סי' שמו סע' א שנחלקו בהחלפת רשויות בכרמלית). ואח"כ יטלטלוהו בכרמלית ע"י שנים המוסרים זה לזה (אע"ג שהמ"ב כתב שבדבר הרשות יש להחמיר כנ"ל).

סימן שנח סעיף ח

קבוצת מטיילים שבתה בהר-גבעה שהיא מוקפת ב"תל המתלקט" מכל הרוחות מדין "גוד אסיק", התל (מששת ימי בראשית), גדול מבית סאתיים, ואין בו דיורין. אנשי הקבוצה מעונינים לטייל ולטלטל בשבת בכל שטח ההר, מה עליהם לעשות באופן מינימלי כדי לאפשר הטלטול בכל שטח ההר?

העושה מחיצה על גבי מחיצה, אמר רב חסדא: בשבת – הועיל (להיות היקף לדירה), בנכסי הגר – לא קנה. ורב ששת אמר: אף בשבת נמי לא הועיל. אמר רב חסדא: ומודה

לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל. מאי טעמא – הואיל ובאור מחיצות העליונות הוא דר.

שו"ע סע' ח: בנה מחיצות על הראשונה להקיפו על ידם לדירה, אינו מועיל. ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם, נותר על ידם. אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות, אפי' על שפתו לדירה מועיל (מ"ב ס"ק ס עפ"י תוס' המובא בב"י: ולא מיבעיא אם הרחיק משפת התל ג' טפחים דבדאי מועיל כמבואר בסע' ו), שהרי דר באור מחיצות שעשה עתה. מ"ב ס"ק סב: ולא בעינן שיעשה כמה מחיצות, אלא כיון שבנה מחיצה אחת לשם דירה סגי, ושאר שלש מחיצות נחשב ע"י התל גופא שהוא גבוה עשרה טפחים וכדלעיל בס"ג, ואפילו אותה מחיצה לא בעינן שיעשה ע"פ כל רוחב התל אלא כיון שעשאה באורך עשר ומעט יותר לשם דירה סגי וכדלעיל בסעיף ו"ו (שעה"צ ס"ק נח: יש המצריכים בסע' ו לעשות כותל שלם ולא רק אורך עשר, וממילא הוא הדין כאן).

סימן שסב סעיף א

"גדר חיה" העשויה מצמחיה, האם נחשבת למחיצה להתיר בטלטול? כתוב בהרחבה ובמדויק את דרישות ההלכה לכך.

ענפי אילן יכולים להיות מחיצה כמבואר בשו"ע (עפ"י המשנה בדף צט): אילן שענפיו יורדים למטה, אם אינם גבוהים שלשה מן הארץ ועיקרן במקום שמחוברין לאילן הוא גבוה עשרה, חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכולו; והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא ינדם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה, ודוקא עד בית סאתים אבל יותר מבית סאתים, לא, אפי' נטעו לכך כיון שאינו עשוי לדור בתוכו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות. עכ"ל השו"ע. גדר חיה סבוכה גבוהה עשרה ודאי יכולה לשמש למחיצה, ואינה צריכה את התיקונים הנ"ל, רק יש לברר שגם בג' טפחים סמוך לקרקע יש ענפים כך שאין הגדיים בוקעים.

סימן שסב סע' ז.

שמחת תורה שחל בשבת, האם מותר לרקוד עם ספרי התורה ברחוב במקום שאין ערובי חצרות?

בסוף התשובה לשאלה הקיימת בסע' ז צריך להוסיף: ובאשר לשאלה בדבר ריקוד עם ס"ת ברחוב. צריך בירור אם כוונת השאלה שאין הרחוב מוקף במחיצות (או צורת הפתח), או שהרחוב אכן מוקף רק שלא עירבו עירוב חצרות ומבואות.

אם הרחוב אינו מוקף, נראה פשוט שאין להתיר הוצאת ספר תורה בשבת באמצעות מחיצה של בני אדם (היינו הרוקדים מסביב לסה"ת), שהרי ודאי הדבר ייעשה לדעת, ואף אין בזה צורך. לכאורה היה מקום לומר שמותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות בכרמלית אם נראה זאת כמצוה, או ע"י מסירה מאחד לשני פחות פחות מד' אמות, ראה לעיל בשו"ת סי' שמט סע' ג-ה, אולם אין בזה פתרון להוצאת הספר מרה"י לכרמלית ויש להחמיר בזה אף ע"י נכרי, ראה לעיל בשו"ת בסי' שמז. המתעקשים בכל זאת להוציא את הספר מרה"י לכרמלית יוכלו לעשות זאת באחד מהאופנים המתבארים לעיל בשו"ת בסי' שמו בתשובה לשאלה: באיזה אופנים מותר לטלטל מרשות היחיד לכרמלית, עיין שם, ובכרמלית יטלטלו את הספר ע"י שימסורו אחד לשני או פחות פחות מד' אמות (אם נראה בזה כמצוה) ראה להלן בשו"ת בסי' שמט סע' ג-ה.

אם הרחוב רק חסר עירוב חצרות (כגון שיש שם נכרי שלא משכיר רשותו), ראה בסימן שסו במ"ב ס"ק ב (עפ"י סי' שעב) שמותר לטלטל בחצר, אך אסור להוציא מהבית לחצר. וראה לעיל בסימן שמט סע' ג-ה, בדבר האפשרות להוציא ע"י נכרי ספר תורה במקום מצוה (וראה שם שאף הט"ז מתיר לחצר שאינה מעורבת), ואף אם לא נראה בזה כמקום מצוה (שהרי אפשר לרקוד בבית הכנסת) יש לדון אם אפשר להוציאו באחד מהאופנים שאפשר להוציא מרה"י לכרמלית, ראה לעיל בסי' שמו.

סימן שסב סעיף יג

צורת הפתח העשויה כקשת האם כשירה ל"עירוב", כתוב את מקור ההלכה, והאם לדעת הראשונים יש חילוק בין סוגי הקשתות (כמובא בצירוף).

עירובין דף יא ב: תנינא; כיפה, רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין. ושוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת.

שו"ע (רשב"א עפ"י הגמ'): כיפה (פי' שער העשוי ככיפה, רש"י), אם יש ברגליה, דהיינו קודם שהתחיל להתעגל, י' טפחים, מותרת משום צורת פתח. מ"ב ס"ק סז: ר"ל דלא מצרפינן מקום העיגול לגובה יו"ד טפחים שצריך להיות צוה"פ.

בגמ' שם נחלקו אם קנה העליון של צוה"פ צריך ליגע בקנים התחתונים או אין צריך ליגע (כפי שנפסק לעיל בסע' יא), והביאו ראיה מהברייתא הנ"ל. ופרש"י שחכמים פוטרם ממזוזה מפני שלמעלה בעיגול הוא מצר ואינו רחב ארבעה, ואין פתח פחותה מד' רוחב. ומבואר בגמ' שלא נחלקו אם יש ברגליה עשרה, וכתב רש"י: אלמא אין צריכין ליגע דהא הכשירה דפתח ברגליה היא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות וקתני חייבת. הראשונים ביארו שכונת רש"י לפרש שהפתח מבפנים מתעגל אך מבחוץ הוא בנוי באופן ישר (כמו בציור הנ"ל). ציון זה הובא שם בצד הגליון) והוא נחשב פתח ע"י הצוה"פ שבחלקו החיצוני, ואינו מתבטל ע"י העיגול הפנימי שמפסיק בין חלקו החיצוני למזוזות, ומזה ראיה שאין צריכין ליגע (וכ"כ הרי"ף והרא"ש והריטב"א). לפ"ז קשת שאינה ישרה מבחוץ אינה צורת פתח. אבל החזו"א סי' עא סק"ג, ביאר ברש"י שגם משקוף עגול נידון כמשקוף, וביאר את ראיית רש"י מהגמ' באופן אחר, ע"ש.

אבל הרמב"ם (מזוזה פ"ו ה"ב ושבת פט"ז ה"כ), כתב שלרמב"ם: פתח שצורתו כיפה אם יש באורך רגלי הכיפה עשרה טפחים הרי זה צורת הפתח, ולא כתב שצריך שהמשקוף יהיה ישר, וכן דקדק בדבריו הפמ"ג ותמה עליו. וכבר כתב הב"י ביו"ד סי' רפז שרש"י והרמב"ם נחלקו בסוגי זו ולא ביאר מהי מחלוקתם. וראה עוד בציונים והערות ס"ק סג במשנה ברורה "עוז והדר".

והנראה בעיני ששאלה זו אינה ראויה להשאל במבחן שכן אין כל רמז לזה בב"י, בשו"ע ונושאי כליו כאן בהלכות עירובין, וממילא זו שאלה מכשילה.

סימן שסו סע' ג (ממהדורת אדר תשס"ו)

בסימן שסו פסק המחבר "הבית שמניחין בו העירוב אין צריך ליתן פת". א. כתוב בהרחבה ענין גביית הפת לערובי חצרות (ראה לעיל בסע' א).

ב. מה הסיבה לפטור מליתן פת את הבית שבו מונח העירוב. והאם הפטור לבעל הבית מלחשתתף בפת הוא גם באופן שבביתו אין פת אחר מלבד הפת שהביאו יושבי החצר?

האמר שמואל: בית שמניחין בו עירוב – אינו צריך ליתן את הפת. ומבואר בגמ' הטעם שאין העירוב אלא שיחשוב כאלו כולן דרין שם והרי הוא דר שם, ואפילו אין לו פת בביתו כלל זולת מה שהביאו השכנים.

בהמשך לחלק א של השאלה, גמ' שם אמר שמואל עירוב משום קנין [שהוא מארפן טעמא משום קנין, שמקנה לכו בעל הבית קשות, וגמלאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו, וכל חצר משועבדת לקשות זו, ואחת היא], ורבה אמר עירוב משום דירה [שדעתו של אדם על פיתו, והוא לכו כאילו דירי בהוא ביתא, ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל קשות החצר מיוחדת לבית זה] ואיכא בינייהו כלי ופחות משה פרוטה וקטן. ופרש"י: למאן דאמר משום קנין – יכולין

לקנות בסודר כדרך שאר קנין, ואין יכולין לקנות בפת שאין בו שוה פרוטה, ואפילו הויא מזון שתי סעודות, ואין יכול לעשות הקטן שליח לערב עליו עירובי חצירות – דלאו בר מקנה ואקנויי הוא, ולמאן דאמר משום דירה – לא מהני קנין סודר, ומערבין באוכל שאין בו שוה פרוטה, וקטן גובה את העירוב – דפת משויא להו חדא דירה, וקטן לאו מידי עביד. ופסקו הפוסקים כרבה.

וכן פסק השו"ע בסע' ג: ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה (דעירוב משום דירה, ולכן גם אי אפשר לערב בכלים) ואין מניחים אותו בחצר אלא בבית שראוי לדירה לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת, וצריך שיהא בו ד' אמות ואפי' הוא של קטן (אע"ג דקטן לאו בר אקנויי הוא, קמ"ל דלא משום קנין הוא אלא משום דירה).

סימן שסו סע' ט

בעלי בתים בחצירות שעשו עירוב חצירות לכל שבתות השנה, אך לא זיכו לאלו שיתוספו לאחר העירוב, מה דינם?

שו"ע סע' ט עפ"י הרשב"א: צריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך (דאם לא כן לפעמים שיתוספו עליהם דיורים ויאסרו עליהם עד שיוסיפו עליהם, אבל כשמכוין עליהם מתחלה לית לן בה דהא שיעור שתי סעודות מהני אפי' לאלף); המשך שו"ע: וי"א (ריטב"א בשם רבו) שאע"פ שלא יזכה בפירוש למתוספים עליהם, לב ב"ד מתנה עליהם (מאחר שאנו נוהגין להניח עירוב על כל השנה מסתמא אנו מכוונים גם על אנשים שמתוספים במשך השנה). ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן (אע"ג ששיורו של עירוב בכל שהוא, אין זה אלא לאותם שהיו בשעת הנחת העירוב).

שו"ע סע' ט עפ"י הרשב"א: צריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך (דאם לא כן לפעמים שיתוספו עליהם דיורים ויאסרו עליהם עד שיוסיפו עליהם, אבל כשמכוין עליהם מתחלה לית לן בה דהא שיעור שתי סעודות מהני אפי' לאלף); המשך שו"ע: וי"א (ריטב"א בשם רבו) שאע"פ שלא יזכה בפירוש למתוספים עליהם, לב ב"ד מתנה עליהם (מאחר שאנו נוהגין להניח עירוב על כל השנה מסתמא אנו מכוונים גם על אנשים שמתוספים במשך השנה). ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן (אע"ג ששיורו של עירוב בכל שהוא, אין זה אלא לאותם שהיו בשעת הנחת העירוב).

שו"ע סע' ט עפ"י הרשב"א: צריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך (דאם לא כן לפעמים שיתוספו עליהם דיורים ויאסרו עליהם עד שיוסיפו עליהם, אבל כשמכוין עליהם מתחלה לית לן בה דהא שיעור שתי סעודות מהני אפי' לאלף); המשך שו"ע: וי"א (ריטב"א בשם רבו) שאע"פ שלא יזכה בפירוש למתוספים עליהם, לב ב"ד מתנה עליהם (מאחר שאנו נוהגין להניח עירוב על כל השנה מסתמא אנו מכוונים גם על אנשים שמתוספים במשך השנה). ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן (אע"ג ששיורו של עירוב בכל שהוא, אין זה אלא לאותם שהיו בשעת הנחת העירוב).

מסתמא אנו מכוונים גם על אנשים שמתוספים במשך השנה). ואם נתוספו דיוורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן (אע"ג ששיורו של עירוב בכל שהוא, אין זה אלא לאותם שהיו בשעת הנחת העירוב).

סימן שסו סע' טו (רק ממהדורת אדר תשס"ו)

מתי הזמן הראוי לברכת "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על מצות עירוב". ומתי הזמן הראוי לאמירת הנוסח: "בהדין עירובא" וכו' (הרחב את הבעיות והספיקות שעורר ה"משנה ברורה" וה"ביאור הלכה" בנושא זה).

שו"ע סעיף טו: אימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה שמזכה להם (מ"ב ס"ק פב: פי' שמערב משלו ונותן לאחרים ואומר לו שאחר שיברך יגביהנו כדי שיזכה בשביל אנשי העיר) ואומר בהדין עירובא יהא שרא לן לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים שבחצר.

מ"ב ס"ק פ-פא: מברך בשעה שמקבץ וכו' מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ולפי מה שכתב הרמ"א לעיל בס"ו דהמנהג לקבץ קמח מבתי העיר אין לברך בשעת קיבוץ דהוי עובר דעובר כ"ז שלא נאפה הפת. ואף אם מקבץ פת, כתבו הב"י והב"ח בסימן שצ"ה דצריך לברך בשעה שמתחיל לקבץ ולא כשנגמר הקיבוץ, דאז כבר נגמר המצוה. והאחרונים הסכימו דיוכל לכתחלה לברך אחר שכבר נגמר הקיבוץ, והטעם משום דס"ל דאחר שנתקבץ צריך לכתחלה לזכות לכל בני העיר כמו שכתבנו לעיל בסקמ"ה ומקרי עדיין עובר לעשייתן כשהוא קודם הזיכוי, ומ"מ בדיעבד אפילו כבר זיכה ג"כ יוכל לברך (מ"א) דעיקר קניית עירוב חל בעת כניסת השבת ומקרי בכל גווני עובר לעשייתן ובפרט אם לא הונח העירוב עדיין במקומו בודאי שייך לברך דלא נגמר עדיין המצוה.

המ"ב הוסיף שהמברך אחר הזיכוי יש לו ג"כ על מי לסמוך, וביאר דבריו בבה"ל ד"ה בשעה שמזכה וז"ל (בדילוג): אם מזכה מהפת שלו לציבור (ולא מקבץ מהם), יברך אחר הזיכוי, דקודם הזיכוי עדיין אין על הפת שם עירוב כלל דעדיין לא יצא מרשותו כלל והוי בכלל קודם דקודם. ואפשר דכונת הב"י והב"ח היינו כשמסר הפת להאחר לשם עירוב וקודם שמגביה לזכות בשביל כולם מברך בעה"ב הנותן הפת וזה י"ל דלא הוי בכלל קודם דקודם. ומ"מ מסימן תקכ"ז מוכח בהדיא דאפילו אחר הזיכוי יוכל לברך לכתחלה וכן הוא דעת הפרישה ומור וקציעה כאן וכנ"ל דיכול לברך אף אחר הזיכוי וקודם הנחה, וע"כ הנוהג כן בודאי אין למחות בידו. ונראה עוד דאפילו מי שנוהג לברך הברכה קודם הזיכוי הנוסח של בהדין עירובא טוב שיאמר אחר הזיכוי.

סימן שפב סע' א

האם חובה לשכור מהנכרי לפני עשיית העירוב?

להלן תורף הביאור הלכה סע' א ד"ה צריך שישכירו: השו"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריך להיות קודם הע"ח דוקא, או שפיר דמי אף אח"כ קודם בין השמשות. אכן בפוסקים [הרמב"ם והסמ"ג והרשב"א בעבודת הקודש, ועוד] מבואר שמתחלה שוכר ואח"כ מערב. אמנם י"ל דמה שדקדקו שהשכירות יהיה מקודם הוא רק לענין לכתחלה, דלכתחלה בודאי אין לעשות העירוב קודם השכירות פן לא ירצה העכו"ם להשכיר אח"כ, ופשיטא שאסור לברך אז על העירוב דהלא מסתמא אמרינן דהעכו"ם לא ירצה להשכיר כדאיתא בגמרא, אבל בדיעבד כשכבר עשו העירוב אפשר דמודו דמועיל כיון ששכרו לבסוף, וכן עולה מכמה אחרונים. וסברא היא, דעכ"פ היו משותפין בפת של העירוב בבין השמשות ואיתא בסימן שס"ו ס"א דאפילו לא הניחו הפת לשם עירוב ג"כ מהני כשהם שותפין בפת.

סימן שפב סע' יב

כתוב בתמצית את דרך "שכירות הרשות" כששותפים במקום גם נכרים, פרט לפחות שלש קולות בהם אין צריך להקפיד כששוכרים מן הגוי.

בעניין חובת השכירות ראה לעיל בתשובה לשאלה בסעיף זה. מועתק כאן שוב: שכירות רשות וביטולה: בסע' א כתב המחבר (עפ"י המשנה בדף סא ב והגמ' בדף סב א, וראה מ"ב על סע' א) שהדרים בחצר אחת עם עכו"ם צריכים לשכור ממנו את הרשות שיש לו בחצר, ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו. וטעם הדבר שלא רצו חכמים שישראל ידור עם נכרי וילמד ממעשיו, ועל כן אמרו שאין תקנה עד שישכור ממנו, ומאחר שהעכו"ם אינו רוצה להשכיר בנקל כי חושש לכשפים, יתרחק הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו הטלטול. בה"ל עפ"י הרמב"ם: אין מועיל שהישראלים יבטלו רשותם לעכו"ם. מ"ב ס"ק ה: אבל בישראל מהני ביטול חצר, והיינו כשלא עירב עם בני החצר, יכול לבטל רשותו כדי להתיר שאר בני החצר לטלטל, כמבואר בס"י ש"פ.

על אף שחובת השכירות נובעת מרצון חכמים להרחיק מלגור עם הנכרי, שהרי הנכרי אינו רוצה להשכיר בנקל וממילא יתרחק הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו הטלטול, מ"מ מצינו שחכמים הקלו בשכירות זו.

סעיף ד (עפ"י עירובין דף סה): השוכר מן העכו"ם סתם, מועיל וא"צ לפרש לו שהוא להתיר הטלטול, וא"צ לכתוב שום כתיבה על השכירות (דדי בשכירות רעועה כרב ששת ולא כרב חסדא) ולא בעינן שכירות בריאה, גמ').

סעיף ה (שם דף סו): שוכרין מעכו"ם אפילו בפחות משהו פרוטה (דלגבי עכו"ם חשיב ממון דבן נח נהרג אפי' בפחות משהו פרוטה). ומותר לשכור ממנו בשבת (מרדכי

ריש פי' הדר, והטעם: שאינו שכירות ודאית אלא כביטול רשות והיכר בעלמא ומבואר בפוסקים דנותן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל ואומר זה עבור שכר חצרך, אבל מעות אסור לטלטל).

סעיף ו (רא"ש ומרדכי בר"פ הדר בשם הר"מ): כל זמן שאין העכו"ם חוזר בו, מועיל השכירות ואפילו לזמן מרובה (היינו כששכר סתם בלא לקבוע זמן). ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזור הדמים (ב"י בשם רש"י פרק הדר). מ"ב כה: היינו דאחר שבת הראשונה יכול העכו"ם לחזור ודוקא כשמחזיר הדמים, דאל"כ יכול הישראל לומר לו אנכי כונתי לשכור ממך על כמה שבתות ועל דעת כן נתתי לך דמי השכירות, ובכגון זה הקילו חכמים במקום עכו"ם שאינו יכול לאסור עליו. והרבה חולקים ע"ז ולדבריהם יכול העכו"ם לחזור אחר שבת ראשונה אפילו בלא חזרת דמים דכיון דלא פירש לכמה שבתות יכול לומר לא כוונתי אלא על שבת אחת.

סעיף יא (עירובין דף סג): שוכרים מאשתו (או מאחד מבני ביתו) או משכירו (לעבודת כל השנה) ולקטו (שכיר רק לעבודת הקציר), אע"פ שהוא מוחה. (ושכירו של שכירו ולקטו של בעל הבית, הוא כשכיר בעל הבית עצמו), (ריב"ש סי' תכ"ז). מ"ב ס"ק לד: כיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו, הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב לענין זה כבעה"ב. וכתב הגר"א בביאורו דזהו רק לדעה הראשונה שבסימן שס"ז אבל לדעת י"א שם גם באשתו אינו יכול לשכור ממנה אם הבעל מוחה בה בפירוש שלא תשכיר.

סעיף יב: (שם) אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו א' מבני החצר עד שישאל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקטו, ומשכיר שלא מדעת העכו"ם. ויש אומרים שאין השואל צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו.

סוף סימן שפב

חצר משותפת לדיירים – יהודים – רבים, הפתוחים לתוכו, מוקפת מחיצות כדין, אחד הדיירים גוי, או מי שאינו רוצה להשתתף בפת לערובי חצרות, כיצד בכל זאת נוכל להתיר את החצר והבתים בהוצאה מבית לבית או מבית לחצר. הרחב במפורט את דרך הביצוע ובמה הקילו חכמים בענין זה?

כשהדייר גוי, ראה כל האמור בסימן זה. ישראל שאינו רוצה להשתתף בפת לעירובי חצרות צריך לבטל רשותו כמבואר בסי' שפ (הובא במ"ב בסי' שפב ס"ק ה), ואם אינו רוצה לבטל רשותו נחלקו אם אפשר לשכור ממנו כמו אצל נכרי (שם סע' ג). סימן שפה סעיף ג: ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם (שצריך לשכור ממנו). ואם אינו מחלל אלא בצינעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישאל ומבטל רשותו.

סימן תח סעיף א

מהו דין "עיבור העיר – כעיר לקולא ולחומרא?

כנ"ל כתב הרמ"א (עפ"י המ"מ) דאם כלתה מדתו בסוף העיר אע"ג דעדיין עיבור לפני העיר כל העיר כד' אמות, דלא אמרינן עיבור של העיר כעיר להחמיר. וביאר המ"ב בס"ק יג, דכונת הרמ"א שאין אומרים דהוי ככלה מדתו באמצע העיר משום דעדיין יש עיבור לבני העיר, דלא אמרינן עיבור של העיר כעיר אלא להקל על מדת התחומין, היינו למדוד אלפיים אמה בסוף העיבור. והוסיף המ"ב: ונראה דבזה עכ"פ לא חשבינן העיבור עם העיר כד' אמות, אמנם אם כלתה מדתו בסוף העיבור פשוט דנחשב הכל כד' אמות ומתחיל מדתו מסוף העיר וחוצה.

סעיף ב

האם לפרטי ההלכה של "קרפף" שהוקף לדירה או לא הוקף לדירה, המופיעים בסימן שנח, ישנם השלכות לעירובי תחומין.

להוסיף לשאלה שבספר את השאלה הנ"ל, ובהמשך התשובה שבספר, להוסיף את לשון השו"ע: המניח עירובו ברשות היחיד, אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה ואפי' עיר חריבה או מערה הראויה לדיורין, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. וכתב המ"ב בס"ק כו (עפ"י הרמב"ם) ד"ה מהלך את כולה: דחשבינן לה כולה כד"א, וכ"ז כשהיו המחיצות מוקפות לשם דירה, אכן אם לא היה רוחב הקיפה רק סאתים אפילו אינה מוקפת לדירה נחשבת כד"א, וכמבואר לעיל בסימן שצ"ו ס"ב. עכ"ל. ראוי לציין שעיבור העיר הוא שבעים אמה ושיירים, כגודל אחד מצלעות הריבוע של בתי סאתיים (שבעים אמה וד' טפחים).

סי' תח סעיף ב

[להכניס בסוף הסעיף (נמצא במהדורה שישית)].

ירושלים תו"ק כיום ב"ה גדולה הרבה מארבעת אלפים אמה ומוקפת בעירובי חצרות אדם המתגורר באחד הישובים הסמוכים לירושלים במרחק של אלף אמה מחוץ לעיר האם לדעתך יוכל להלכך מביתו שבכפר אל תוך העיר (לאותם השטחים המוקפים בצורת הפתח) גם למקומות ולשכונות הרחוקות יותר מאלפיים אמה מביתו שבכפר.

עיר מוקפת הרי היא כד' אמות כנ"ל (ואף כשמוקפת בצורת פתח, ראה מ"ב סי' תא ס"ק ז), ולכן רשאי להלך בכולה (ובודאי שאין לו אלפיים אמה מחוץ לה כיון שלא שבת בה ולא הניח עירובו בה), וכל המדובר לעיל בסע' א מיירי בעיר שאינה מוקפת. וראה סי' שכה סע' ח שנכרי שהביא פירות מחוץ לתחום לתוך עיר מוקפת, מותר לטלטל את הפירות בכל העיר, וממילא ק"ו הוא למי שהעיר בתחומו.

עד כאן כל השו"ת נמצאות במהדורה שישית (כריכה קשה, שבט תשס"ו).
מכאן ואילך שו"ת חדשות החל ממבחן אב תשס"ו

סימן שמח

בית הסמוך לרשות הרבים, אדם רוצה להוציא ידו מחוץ לחלון ביתו לאויר רשות הרבים, ובידו חפץ כל שהוא. או שעון ענוד על ידו. כתוב: **א.** האם מותר להוציא ולהכניס לכתחילה לכל הדעות. **ב.** האם יש הבדל בגובה החלון מגובה קרקע רשות הרבים. **ג.** האם ישנה דעה המחמירה באופן שהוא, לאסור עליו להחזיר ידו פנימה

על האמור בשו"ת בסי' שמח, יש להוסיף שם בסוף התשובה: ובאשר לשעון ענוד על היד, אם יש בו משום איסור הוצאה (ואכמ"ל בעניין זה הקשור לסי' שא דאפשר שדינו כתכשיט), הרי מסתמא אין לחוש שמא יפול מידו או שמא ישליכנו וממילא יש לאסור לכו"ע אף כשהוציא בשבת. ובאשר להוצאה לכתחלה למעלה מעשרה. המ"ב בס"ק א, כתב שאפי' אם הוציא ידו מלאה פירות במזיד מותר להחזירה. ובבה"ל הביא שהתוס' מתירין לכתחלה והרשב"א דחה דבריהם וכן דעת המאירי ואף הפמ"ג מצדד כן בשם רש"י.

מכאן ואילך נערכו התשובות על-ידי הרב יעקב סבתו

סימן שמה

כתוב את גדרי רשות היחיד, לגבי הנושאים הבאים:

חורי רה"י

אור רה"י

עמוד שהניח עליו טרסקל

חורי רשות היחיד

בגמרא שבת (ז.) איתמר, חורי רשות היחיד – כרשות היחיד דמו. וכתב הרשב"א "מה נקרא חורי רשות היחיד חור שבכתלים של רשות היחיד ועוברים כלפי פנים היו בהם חורים פתוחים כלפי חוץ ואין עוברים כלפי פנים בין פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית אין אלו חורי רשות היחיד אלא נדונין לפי גבהן ורחבן". ומשמע שחורי רה"י נחשבים רה"י ולא משנה מה מידותיהם, כל שפתוחים כלפי רה"י.

ובמ"ב הסביר שאפילו שהם פתוחים גם כלפי רה"ר מ"מ היות ופתוחים לרה"י נידונים כרה"י.

הרמ"א הזכיר את דברי הרשב"א שרק בחורי רה"ר דנים לפי מידותיהם. ובמ"ב הביא שדעת התוס' אינה כן אלא שגם בחורי רה"י צריך שיהיו דוקא ד' על ד'. אבל נראה שלדינא מכריע כמו הרמ"א.

אור רה"י

בגמרא שבת ז. "אמר רב חסדא: נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה – חייב, מפני שרשות היחיד עולה עד לרקיע". וכן פסק בשו"ע סעי' ה.

עמוד שהניח עליו טרסקל

אם מדובר ברה"י הרי שהוזכר לעיל שרה"י עולה עד לרקיע.

אם מדובר ברה"ר – בגמרא שבת קא. אמרו: "רבי יוסי ברבי יהודה אומר: נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל, וזרק ונח על גביו – חייב. אלמא: אמרין גוד אחית מחיצתא, הכא נמי נימא גוד אחית מחיצתא! מתקיף לה רב יוסף: ולא שמיעא להו להא דאמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום רבי חייא, ותני עלה: וחכמים פוטרין!".

מבואר בגמ' שיש מחלוקת בין חכמים לר' יוסי ברבי יהודה אם אומרים בטרסקל שמונח על עמוד ברה"ר, גוד אחית מחיצתא כדי להופכו לרה"י. לדעת חכמים לא אומרים, ולדעת ריב"י אומרים.

הרמב"ם (שבת יד, יח) פסק כחכמים: "נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו פטור שאין רשות הרבים אלא עד עשרה". הראב"ד הבין בדעת הרמב"ם שאילו היה הטרסקל למטה מעשרה היה חייב ולכן השיג שבמקרה זה גם למטה מי' אינו רה"ר אלא כרמלית, אבל המ"מ כתב שגם הרמב"ם מודה בזה שפטור ולא התכוון הרמב"ם אלא לתת טעם מדוע שונה דין קנה רה"ר מדין קנה ברה"י (שורה"י עד לרקיע ורה"ר עד י' טפחים וכיון שגובהה מוגבל מימלא כל דבר שגובה מעל ג' דינו שונה מרה"ר).

המ"ב (ס"ק מד) כתב שאם הכלי עצמו היה גבוה עשרה ורחב ארבעה הרי הכלי עצמו הוא רה"י אפילו אם הוא על קנה בגובה יותר מעשרה, ומ"מ תחתיו הוא רה"ר.

גדר רה"ר וכרמלית:

מהם גדר רה"ר וכרמלית: לענין רוחב, גובה, חורים, גומא, עמוד?

רוחב

רה"ר – ראה בשו"ת סע' ח-ט.

כרמלית – בגמרא אמר רבה דבי רב שילא, כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אין כרמלית פחותה מארבעה.

גובה

רה"ר – משנה פ"א "הזורק ארבע אמות בכותל, למעלה מעשרה טפחים – כזורק באויר, למטה מעשרה טפחים – כזורק בארץ". מבואר שגובה רה"ר מהקרקע ועד עשרה טפחים.

כרמלית – אם בתוך רה"ר צריכה להיות לפחות ג' טפחים שהרי ברה"ר כל בתוך ג' נידון כרה"ר אם אינה בתוך רה"ר – מהקרקע. לגבי גבול גובהה אמרו בגמרא ז. אמר רב ששת: ותופסת עד עשר. יש מחלוקת לגבי שטח שגובהו מעל עשרה ואין לו מחיצות אם נמדוד עשרה מגובה השטח או מהקרקע ראה בשו"ת סע' טז.

חורים

בגמרא ז: "חורי רשות הרבים, אביי אומר: כרשות הרבים דמו, רבא אומר: לאו כרשות הרבים דמו" וכתב רש"י: "לאו כרשות הרבים דמו – אלא רשות לעצמן הן, ואם רחבים

ארבע – הוי כרמלית, ואי לא – הוי מקום פטור. היינו שנידונים לפי מידותיהם. ונפסקה הלכה כרבא. וכתב הר"ן שמדובר בחורים מעל ג' כי מתחת לג' דינם כרה"ר. וכן נפסק בסע' יג "חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים, אם הם גבוהים למעלה משלשה, אינם כרשות הרבים, אלא נדונים לפי מידותיהם".

לגבי כרמלית אמרו בגמרא עירובין פז. שאין חורים לכרמלית והכוונה שדינם כחורי רה"ר שנידונים לפי מידותיהם. וכן נפסק סע' יז.

גומא

ברה"ר – נידונת לפי מידותיה ואמרו בגמרא ח. שאין דין מיוחד לעמוקה תשעה דלא כבעמוד לקמן, היות ולא נוח תשמישה. וכך הוא דינה כמבואר בסע' יז "גומא ברשות הרבים אם אינה עמוקה שלש הוי ר"ה. משלש עד עשרה, אם רחבה ארבעה הוי כרמלית; ואם לאו, הוי מקום פטור; ואם היא עמוקה עשרה, הוי רה"י והוא שתהא רחבה ארבעה".

בכרמלית – כתב הרמב"ם ידו, "בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה". והקשה הרשב"א מדוע לא כתב הרמב"ם אם אינו רחב ד' דינו כמקום פטור. ותירץ הב"י שנראה דעת הרמב"ם שאין מקום פטור בכרמלית כי מצא מין את מינו. להלכה כתב הרמ"א בסע' יח את שיטת הרמב"ם "בור העומד בכרמלית אפי' עמוק מאה אמה הוי כרמלית, אלא אם כן הוא רחב ארבעה על ארבעה, דאין מקום פטור בכרמלית".

עמוד

ברה"ר – אמרו בגמרא לגבי עמוד ברה"ר אמר עולא: עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו, וזרק ונח על גביו – חייב. מאי טעמא? פחות משלשה – מדרס דרסי ליה רבים, משלשה ועד תשעה – לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי, תשעה – ודאי מכתפין עילויה.

א"כ העמוד נידון ע"פ מידותיו מלבד בגבוה תשעה שדינו כרה"ר. נחלקו הרמב"ם והרא"ש בגבוה מתשעה ועד עשרה – לרא"ש דינו כתשעה, לרמב"ם דינו כפחות מתשעה. ולהלכה כתב המ"ב שפוסקים כרמב"ם וסיעתו.

אם הוא פחות מג' בכל מקרה נחשב כרה"ר לא משנה מאיזה חומר עשוי כמבואר בגמ' אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: לבינה זקופה ברשות הרבים, וזרק וטח בפניה – חייב, על גבה – פטור. אביי ורבא דאמרי תרוייהו: והוא שגבוה שלשה, דלא דרסי לה

רבים. אבל היזמי והיגי, אף על גב דלא גביהי שלשה. וחייא בר רב אמר: אפילו היזמי והיגי, אבל צואה לא. ורב אשי אמר: אפילו צואה.

סיכום הדין סע' י "כל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה (שלשה) טפחים, אפי' הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם, חשובים כקרקע והוי רשות הרבים; ואם הוא גבוה שלש, ומשלש עד תשעה ולא תשעה בכלל אם הוא רחב ארבע על ארבע, הוי כרמלית; ואם אינו רחב ארבע על ארבע, הוי מקום פטור; ואם הוא גבוה ט' טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו, הוי רה"ר אפילו אינו רחב ארבעה; ויש מי שאומר דהוא הדין לגבוה מתשעה ועד עשרה ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים אפי' אינו רחב ארבעה; ומעשרה ולמעלה, אם הוא רחב ארבעה הוי רה"י; ואם לאו, הוי מקום פטור אפי' אם יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לארבעה.

בכרמלית – אם העמוד רחב ד' על ד' נידון ע"פ גובהו – למטה מ' ככרמלית ולמעלה מ' רה"י. אם העמוד אינו רחב ארבעה כתב רש"י שדינו מקום פטור כפי הכללים הרגילים, אבל יש חולקים וכתבם הר"ן בשם אחרים שאומרים שדינו ככרמלית היות ומצא מין את מינו וניעור ואין מקום פטור בכרמלית וראה בנידון בשו"ת סע' טז.

מה דין עמוד גבוה י' טפחים, בכרמלית?

אם העמוד רחב ארבעה על ארבעה הרי הוא רשות היחיד, ואם אינו רחב ארבעה הרי הוא מקום פטור. ואע"פ שאין מקום פטור בכרמלית, זהו בתוך עשרה אבל מעל עשרה האויר עצמו הוא מקום פטור ולכן כל הרשות מעל עשרה היא מקום פטור. (וכן כתב במ"ב ס"ק פו).

סימן שמז

הגדר דיני הוצאה מרשות לרשות – לעניין: עקירה והנחה – מהקרקע, מיד חבירו, מעל גבי מים, למעלה מג' ולמטה מג'.

החויב הוא רק על עקירה מרשות אחת ואח"כ הנחה ברשות האחרת. ובגמרא ד. אמרו שצריך שתהיה עקירה והנחה מעל גבי מקום שהוא ד' על ד'. והמקרה הפשוט ביותר הוא כאשר נוטל מעל קרקע ומניח ברשות השניה על גבי הקרקע. שאז ודאי יש ד' על ד' וגם ברור שנוטל חפץ שנח ברשות שממנו מוציא. אמנם במשנה הראשונה במס' שבת מתחדש שאפילו אם נוטל מעל גבי יד חברו או אם הניח על גבי יד חברו ג"כ נחשב שנטל או הניח במקום של ד' על ד' וכמו שאמר רבא

ה. ידו של אדם חשובה לו כד' על ד'. במ"ב ס"ק ח הזכיר מחלוקת ראשונים במקרה שהיד שמניח עליה היא מעל י' אם חייב או פטור. ושורש המחלוקת היא אם נדמה את האדם לאיצטבא ואז פטור, או שנאמר שבאדם תמיד הולכים אחר רגליו כמו שאנו אומרים כאשר האדם עוקר את כל גופו עם חפץ בידו.

עוד אמרו בגמ' ה: אם קלט מים מעל גבי גומא נחשב שנטל ממקום שנחו ולא אומרים שמים על מים אינו הנחה והביא זאת המ"ב ס"ק ח.

בביה"ל ד"ה לחוץ, הזכיר מחלוקת ראשונים כאשר הושיט את ידו מרשות אחת עם חפץ בידו והעמידה למטה מג' ברשות השניה – דעת הרמב"ם והמאור שחייב כי נחשב כאילו נח ברשות השניה ולעומת זאת דעת הר"ח שהובא במ"מ שפטור כי ידו נגדרת אחר גופו והיות וגופו ברשות אחרת נחשב שהחפץ לא יצא עדיין מהרשות בה היה.

סימן שסט

כתוב מקרים ואפשרויות בהם הטלטול בשבת ברשות הרבים יותר מד' אמות – א. מותר לכתחילה. ב. לא עוברים או לא מתחייבים באיסור תורה.

לגבי שאלה א' ראה בשו"ת כאן. ולגבי שאלה ב':

1. שיטת הרמב"ם (פ"ב ה"טו) – יותר מד' אמות עד חמש אמות ושלושה חומשים פטור אבל אסור והובא בשו"ע (סע' ב) כיש מי שאומר ובמ"ב ס"ק ז כתב שכן הסכימו האחרונים.

2. עשה עקירה בלבד והעביר ד"א או הנחה בלבד לאחר שהעביר ד"א ולא עקר – אסור מדרבנן (מ"ב שמז ס"ק יא) – ונראה שהיינו כגון שאחד עקר חפץ מרה"ר והלך עימו ד"א ותוך כדי הליכה בא חברו שהולך אף הוא ונטל ממנו את החפץ ועבר עימו ד"א ואח"כ הניחו. הראשון עשה עקירה בלא הנחה והשני עשה הנחה בלא עקירה וכל אחד מהם עשה איסור דרבנן.

סימן שסו

מה דין "מחנה" ומה דין "שיירא" לעניין עירוב? מה דינו של מחנה צבאי בימינו? מה הדין לדעתך, האם גוי שביניהם אוסר?

לגבי תחילת השאלה ראה בשו"ת סי' שסו סע' ב.

ולגבי מחנה צבאי בימינו כתב בשש"כ (פ"ז הערה פו) שהיות וכולם אוכלים ממטבח משותף אין צריכים לערב עירובי חצרות, כי דומה למבואר בסי' שע סע' ה שאחים שמקבלים פרס מבית אביהם אע"פ שישנים כל אחד בביתו ואוכלים את הפרס בביתם, אם אין עמהם דיורים נוספים חוץ מהם – אינם צריכים לערב.

ולעניין גוי שביניהם נראה ברור שאינו אוסר, שהרי כתב הרמ"א (שפב סע' א) שישראל שהשכיר או השאיל ביתו לאינו יהודי אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו. וכאן הרי הדירה אינה שייכת לחיילים אלא רק מושאלת להם. ובביה"ל בסי' שפד דן לגבי אורח גוי ועולה מדבריו שם שאם יכול לסלק את הגוי בכל שעה שירצה אין ספק שהגוי אינו אוסר על הישראל, ובנידון זה ודאי הצבא יכול לסלקו בכל עת.

סעיף ג

היכן המקום הראוי להנחת "עירובי החצרות"?

בסוכה ג. "תנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות... ואין מניחין בו עירוב". והטעם בגמ' שלא דיירי ביה אנשי. ובמשנה עירובין (פה:) "הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת – אינו עירוב... בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות – הרי זה עירוב". ובגמ' שם: "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת: כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר – הנותן את עירובו אינו עירוב, חוץ מבית שער דיחיד".

העולה מגמרות אלו הוא שצריך שיהיה בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות ואפילו הוא בית התבן או הבקר או העצים או האוצרות. אבל אין מניחים לא באכסדרה ולא במרפסת. ולגבי בית שער מדברי רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת עולה שבבית שער של יחיד אפשר להניח ובבית שער של רבים א"א להניח. אבל הרמב"ם (פ"א ה"טז) פסק שא"א להניח אפילו בבית שער של יחיד. וטען המ"מ שלרמב"ם היתה גירסא אחרת בגמ' בדברי רב יהודה. אבל הב"י (סי' שע) פירש שהרמב"ם גרס כגירסא שלנו אלא שסבר שאין הלכה כרב יהודה מאחר ובגמ' בדף עה: אמרו שר' יוחנן סובר בבית שער של יחיד אין שמו בית שער ולפ"ז סובר ר' יוחנן שהדר בבית שער של יחיד אוסר וא"כ המשנה שאמרה שהדר בבית שער אוסר כוונתה לכל בית שער וה"ה שכאשר המשנה אומרת שאין עירובו עירוב כוונתה לכל בית שער. וכתב הב"י שגם הרא"ש והטור סוברים כרמב"ם. אבל התוס' בארו את ר' יוחנן באופן שאינו סותר את דברי רב יהודה.

בשו"ע סתם שאין מניחים בבית שער. ובביאור הלכה כתב שכוונתו מן הסתם שאין מניחים לא בשל רבים ולא בשל יחיד. והביא שם בביאור הלכה את דעות שאר ראשונים המקילים בבית שער של יחיד וכתב שהגר"א פירש לקולא אף בשו"ע כי טוען שסתם בית שער הוא של רבים ואם היה המחבר מחמיר היה צריך לומר כן בפירוש.

והכלל בכל זה שצריך שיהיה ראוי לדירה.

כתב המ"ב שיש דעות בין הפוסקים אם ברוחבו קצר מד' אמות אבל מ"מ יש בשיטחו שטח כמו ד' על ד' וכתב שנכון להניח לכתחילה בבית אחר. עוד הוסיף בביה"ל בשם התוספת שבת שאם יש חדר קטן בתוך חדר גדול אפשר להניח בקטן אף אין ד' על ד' כי אפשר להתעלם ממחיצות הקטן וכאילו יש רק מחיצות של הגדול. אבל הביה"ל פיקפק בזה כיון שעכשיו סוף סוף אינו ראוי לדירה מחמת מחיצות אלו יתכן וא"א להניח בקטן וצ"ע.

סימן שפב

מה דין דירת עכו"ם בחצר? מכורה או שכורה? מה התיקון לכך?
מה הדין בישראל שאינו שומר תו"מ?

רוב השאלה התבארה בשו"ת סי' שפב סע' יב. ויש להוסיף לגבי ישראל שאינו שומר תו"מ.

בגמרא עירובין (סט:) תניא: ישראל מומר משמר שבתו בשוק – מבטל רשות, שאינו משמר שבתו בשוק – אינו מבטל רשות. מבואר בגמ' שישראל המחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי.

וכתב הטור (סי' שפה) ע"פ התוס' שאפילו מחלל בפרהסיא רק באיסור דרבנן. וכ"כ בשו"ע (שם סע' ג) ז"ל "ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצינעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות".

והוסיף המ"ב (שם) כמה תנאים: א. אם חילל רק פעם אחת בפרהסיא לא נקרא מומר וי"א שאפילו בפעם אחת ב. פרהסיא היינו עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם. ג. דוקא בעושה לתיאבון צריך פרהסיא ורק בחילול שבת אבל אם עושה להכעיס אז אפילו בשאר עברות ואפילו שלא בפרהסיא נחשב כגוי. ד. אם מתבייש לעשות בפני אדם גדול נחשב שעושה בצינעה.

בביה"ל שם הסתפק אם מחלל רק באיסור טילטול מוקצה אם נחשב כמומר.

יש להעיר שבב"י כתב לדעת הרמב"ם שמי עושה מחמת שמנהג אבותיו בידיו אינו נחשב כמזיד אלא כאונס ולכן אפילו יחלל בפרסיא אינו נחשב כמומר ולכן הצדוקים אינן כמומרים אף אם יחללו שבת בפרהסיא. ובשו"ע סתם וכתב שצדוקי הרי הוא כישראל ולא חילק אם מחלל בצינעה או בפרהסיא. אמנם המ"ב (בשעה"צ ב) כתב שברמב"ם אי אפשר לומר כן כי מבואר ברמב"ם שצדוקי יכול לבטל רק אם אינו מחלל בפרהסיא (אע"פ שצדוקי מנהג אבותיו בידיו כמבואר בב"י). ועוד כתב המ"ב שאפילו אם בדינים אחרים לא נשווה אותם לגויים מהטעם של מנהג אבותם בידם, מ"מ בנידון של ביטול עירוב לא שייך טענה זו שהרי כל עיקר הטעם שגזרו בגוי הוא כדי שלא ילמד

ממעשיו אם כן גם בצדוקי שייך זה כיון שעכ"פ מתנהג כגוי. והתוס' והרא"ש כתבו בפירוש שצדוקי הוא כישראל רק מפני שאינו מחלל בפרהסיא כמו שאמרו (במס' נדה לג) שהיו הצדוקים מתיירים מן הפרושים.

לפי זה ביהודי היום שאינו שומר תו"מ, אם נאמר ששייך לומר בו מנהג אבותיו בידיו, הרי שדינו תלוי במחלוקת הנ"ל.